

OBSAH

Předmluva	13
A. HISTORICKÝ ÚVOD	
I. Zemská zřízení a prameny zemského práva v českých zemích – přehled edičního zpřístupnění	15
II. Vznik a vývoj zemských zřízení a jejich postavení v systému zemského práva	26
1. Základy zákonodárné moci: od panovnické suverenity k stavovskému dualismu	26
2. Vznik a vývoj zemských zřízení v zemích České koruny na prahu novověku	33
3. Zemská zřízení, policejní řády a „dobrá policie“: rozhledy po střední Evropě	52
III. Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545	59
1. Tovačovská kniha a vznik zemských zřízení na Moravě	59
2. Konflikt s panovníkem a vznik zemského zřízení z roku 1545	66
3. Obsah a analýza	71
B. EDICE	
I. Východiska a metoda zpracování edice	86
1. Základ textu edice a popis editovaného pramene	86
2. Ediční zásady	90
II. Edice <i>Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545</i>	97
1. [Úvod]	99
2. <i>Avšak nejprv sluší věděti, že Margrabství moravské svobodné jest</i>	101
3. <i>Landfrýd aneb obecní náš zápis</i>	102
4. <i>Přípis listu přiznávajícího k landfrýdu</i>	107
5. <i>O svobodě v soudu panském</i>	107
6. <i>O knížetství opavském</i>	108
7a. <i>Kterak a kolika osobami soud zemský osazen býti má a list tento dolepsaný krále Vladislava</i>	108
7b. <i>Žádný krom osob k soudu vybraných do stolic soudu zahájeného vstupovati nemá</i>	110
7c. <i>Jak se páni a rytířstvo v psaní k sobě zachovávati mají</i>	111
7d. <i>Rytířstvo osoby do soudu jmenovati mají</i>	111

7e.	<i>Kterak rodové rytířští starožitní ctění býti mají</i>	112
7f.	<i>Kterak se jednoštitné a nové vládyky zachovávatí mají a zase k nim</i>	112
7g.	<i>Potvrzení</i>	114
8.	<i>Kdo pŕuhony zasesti mají</i>	115
9.	<i>Jak se pŕuhonové roznášeti mají</i>	116
10.	<i>Kterak a z čeho a k čemu se pohání</i>	117
11.	<i>Kterak se král jeho milost pohání a jak jeho milosti pŕuhonové dodávání býti mají</i>	117
12.	<i>Z tohoto se král jeho milost poháněti má</i>	118
13.	<i>Pŕuhon ke dckám</i>	118
14.	<i>Pŕuhon o zástavu</i>	119
15.	<i>Pŕuhon k listu</i>	119
16.	<i>Pŕuhon za rukojemství</i>	119
17.	<i>Pŕuhon o svědomí</i>	120
18.	<i>Pŕuhon k přísaze</i>	120
19.	<i>O pŕuhonu zátkyně</i>	120
20.	<i>O pŕuhon zátkyně na cizozemce</i>	122
21.	<i>O slunečných pŕuhoních</i>	123
22.	<i>O pŕuhoních na potvor, v čem nalezení býti mají</i>	123
23.	<i>Hosté neb cizozemci, kteříž pohánějí ku právu, ručiti mají</i>	123
24.	<i>Pŕuhony o pobrání desátků neb svrchkův</i>	124
25.	<i>O desátky farářské</i>	124
26.	<i>Pŕuhony o smlouvy neb o jiné listy</i>	124
27.	<i>Pŕuhon o svědomí listovní</i>	124
28.	<i>Pŕuhon o postavení a vinění lidí</i>	125
29.	<i>Jak se páni soudce při soudu zachovávatí mají</i>	125
30.	<i>Páni soudce včas se k soudu scházeti mají</i>	125
31.	<i>Když se páni soudce k soudu sjedou, co první den jednati mají</i>	126
32.	<i>Páni soudce k radám po hospodách scházeti se nemají</i>	126
33.	<i>Soud se takto zahajuje</i>	126
34.	<i>O staném právě při vysvědčování pŕuhonů</i>	127
35.	<i>Příčiny proti ustání</i>	127
36.	<i>Přísaha nemocného</i>	127
37.	<i>O poručnících v pŕuhonu</i>	128
38.	<i>Když by král jeho milost neb margrabě při soudu býti ráčil</i>	129
39.	<i>Jak se páni soudce do soudu saditi mají</i>	129
40.	<i>Přísaha k soudu</i>	129
41.	<i>Pŕuhonové aby pořádně souzeni byli</i>	130
42.	<i>Vdovy, sirotci, panny a paní aby při soudu předkem slyšáni byli</i>	130
43.	<i>Dva bratři v soudu sedati nemají</i>	130
44.	<i>Vejpověď krále jeho milosti v Znojmě učiněná</i>	131
45.	<i>Z kterejch příčin páni soudce z soudu vyvstávati mají</i>	132
46.	<i>Soudce po odložení pře žádnejch rad dávati nemají</i>	132

47.	<i>Po provedení pře a pány odložení žádný svědomí opravovati nemá, ani pře polepšovati</i>	133
48.	<i>Z pánů soudců žádný z peněz a z nájmu mluvíti nemá</i>	133
49.	<i>O propuštění soudců z soudu</i>	133
50.	<i>Žádný z pánů soudců v potazu přimlouvati se nemá, než na kohož pan sudí podá</i>	133
51.	<i>O glejtu při soudu</i>	134
52.	<i>O poručení statků k soudu</i>	134
53.	<i>O zmocnění poručníků k soudu</i>	134
54.	<i>Kdož by pohnán jsa, neb někoho požena, potřeby své před soudem vésti neuměl</i>	134
55.	<i>Kdož by pánů soudců za jakou paměť žádal</i>	135
56.	<i>O poklidu</i>	135
57.	<i>O smlouvě mezi původem a pohnaným</i>	135
58.	<i>Jak se ti, kdož by se s kým spolčiti neb koho darovati chtěli, zachovávatí při tom mají</i>	136
59.	<i>O místa při soudu neb obecních sněmích, kde kteří stavové státi neb seděti mají</i>	136
60.	<i>Kterí se soudí a k soudu přistupují, kde státi mají a jiný žádný tam vstupovati nemá</i>	136
61.	<i>Žádný do kláštera ani do okršlku klášterského se zbrojí choditi nemá</i>	137
62.	<i>Křiků žádných při soudu aby nebylo</i>	137
63.	<i>Když se pŕuhon prožaluje, jak má za právo prošeno býti a pŕuhonu brániti .</i>	137
64.	<i>Nález jak se píše</i>	138
65.	<i>Nález od obojí strany přijat a držán býti má</i>	138
66.	<i>Nálezové aby zjevní a světlí byli</i>	139
67.	<i>Pokuta na ty, kdož ku pŕuhonu svému nestojí aneb pŕuhonu nežalují</i>	139
68.	<i>Na pohnaného pokuta</i>	139
69.	<i>Sumy v pŕuhonu ujímáno býti nemá</i>	140
70.	<i>Každý, kdož by při obdržel o statek neb o peníze, že tu prodati můž aneb dáti komu chce, též i právo stané, krom cizozemcom</i>	140
71.	<i>Kterých pŕuhonů páni při právě zemském nesoudí</i>	140
72.	<i>Páni soudce na registra kupecká přísudů činiti nemají</i>	141
73.	<i>Pŕuhonové a nálezové od písaře zemského lidem dávány býti mají</i>	141
74.	<i>Kdo kterým právem začne, tím konati má</i>	141
75.	<i>O kladení listů a stavení lidí na rozkázání páně hejtmanovo a panské</i>	141
76.	<i>Pŕuhony o rukojemství, o propadení základu a o zbití lidí</i>	142
77.	<i>Páni města ten svrchupsaný artikul o zbití lidí sobě stěžovali, dána jim tato odpověď</i>	142
78.	<i>O zbití člověka neb služebníka pán sobě k nápravě hnáti má</i>	142
79.	<i>O přísaze, komu by při soudu nalezena byla, jak vykonána bejti má</i>	142
80.	<i>Kdož svědomí listovní k soudu dává, jak to spraviti má a jak se cizozemci při takovém svědomí zachovávatí mají</i>	143

81.	<i>Jak se svědkové stavěti mají a jak od úředníků přijímání</i>	143
82.	<i>Svědkové při pŕuhoních stavěti se mohou</i>	144
83.	<i>Jak se svědkové od toho, komuž se stavějí, opatřiti mají a jak jim od mílí placeno býti má a strava dána</i>	144
84.	<i>Kdo svědky staví, jak se při nich zachovati má</i>	144
85.	<i>Jak se úředníci při svědcích zachovati mají</i>	145
86.	<i>Naučení panské pánom ouředníkom</i>	145
87.	<i>O svědomí městském, jak obyvatele v městech královských k soudu zemskému svědomí dávati mají</i>	146
88.	<i>O svědky ku právu městskému</i>	146
89.	<i>O svědomí kněžském</i>	147
90.	<i>Pŕuhonové bejvají o odpuštění braní lidem sedlským</i>	147
91.	<i>O neobyčejném odpuštění</i>	147
92.	<i>O ručení dědinného práva</i>	148
93.	<i>O závadných sedlácích a kterým odpuštění vzato býti nemůž</i>	148
94.	<i>O utíkání lidí ku králi jeho milosti a žalování na pány své</i>	149
95.	<i>Kdo chce člověkem sedlským neb městským jist bejti, jak to má opatřiti</i>	149
96.	<i>Jak se lidé na dědinách ručiti mají</i>	150
97.	<i>O purkrechtních penězích</i>	150
98.	<i>O sirotčích penězích sedlských</i>	150
99.	<i>O pŕuhon na rukojmě, o sumy položení aneb obnovení listů a o obsílání do ležení, o vyprodání rukojmí ven z země</i>	151
100.	<i>Nález starý panský o rukojmích v listech správních i za dluhy peněžité</i>	151
101.	<i>O listech neobyčejných</i>	152
102.	<i>O listech hlavních, jak bez výminky o berně dělány býti mají</i>	152
103.	<i>O vidrkaufích</i>	152
104.	<i>O obsílání do ležení rukojmí a o lání</i>	153
105.	<i>Ležení obyčejné takto se vésti má</i>	153
106.	<i>Vyvolání</i>	154
107.	<i>O dobré vůli, kteráž se v listech klade</i>	155
108.	<i>Také listové bez dobré vůle dáti se mohou</i>	155
109.	<i>Přípis, jak dobrá vůle dělána býti má</i>	155
110.	<i>O dobré vůli, kteráž za nepořadnú a z které příčiny usouzena jest</i>	156
111.	<i>O věrných rukách</i>	156
112.	<i>Mnozí dělají jistce ženy své aneb věrné ruky</i>	157
113.	<i>Jak úředníci menšího práva na meze a hranice se vysílati mají</i>	157
114.	<i>Úředníci na mezech a hranicích takto se míti mají</i>	158
115.	<i>Úředníci o mezech a hranicích zjevnou zprávu pánom soudcom dávati mají</i>	159
116.	<i>Úředníci menší před právem mluviti a při vésti nemají</i>	159
117.	<i>O nářku cti a dobré pověsti</i>	160
118.	<i>O pŕuhoních, kdož by od nich pro odložení zemřeli, nález</i>	160
119.	<i>O stranné pře</i>	161

120.	<i>O odložení soudu z některých příčin</i>	161
121.	<i>Kterak se soud vzdává a ustané zapisuje</i>	162
122.	<i>O dckách zemských</i>	162
123.	<i>Kdy dcky otevřiny býti mají</i>	163
124.	<i>Při otevření desk kdo v šraňcích býti mají</i>	163
125.	<i>Ve dcky se takto vkládati má</i>	163
126.	<i>O spolcích, kteréž se před králem jeho milostí neb panem hejtmanem dějí .</i>	164
127.	<i>Jak se spolkové ve dcky vpisují</i>	164
128.	<i>Věna takto se vkládají</i>	164
129.	<i>Nápadové od krále neb margrabě takto se vkládají</i>	165
130.	<i>Odpor takto se vkládá</i>	165
131.	<i>Poručníkům sirotci i statek jich ve dcky takto se vkládá</i>	166
132.	<i>Jak manželky manžely své na statky dědičné na spolek přijímají</i>	166
133.	<i>O prodaji zboží dědičných, kteréž manželky mají</i>	167
134.	<i>Pan komorník věcí neobyčejných ve dcky zemské vkládati nemá</i>	167
135.	<i>Kněžím a sedlákom a těm, kteříž vládyky nejsou, ve dcky se vkládati nemá</i>	167
136.	<i>Naučení panské, jak se ve dcky vkládati má</i>	168
137.	<i>O vkládání smluv ve dcky</i>	168
138.	<i>Smlouvy a vejpovědi, kteréž se na mocné přestání dělají, jak od stran bez odpornosti držány býti mají</i>	168
139.	<i>O posudku, jak držán býti má a do kterého času</i>	169
140.	<i>O ručení zvodu</i>	169
141.	<i>Zvod a odhad na pána zástavního</i>	171
142.	<i>Zvod a odhad na statku margrabském</i>	172
143.	<i>Zvod a odhad na plat životní</i>	172
144.	<i>Na jakou sumu kdo se vésti má</i>	172
145.	<i>O odboji, ač by jej kdo učinil aneb kdo úředníky vésti chtěl v nepokojné časy</i>	172
146.	<i>O odboji skutečném</i>	173
147.	<i>Jiné o týž odboj skutečný</i>	173
148.	<i>Jak úředníci pro odboj opatření býti mají</i>	174
149.	<i>Útraty jak placeny býti mají</i>	174
150.	<i>Když se právo na lidech dovede a někdo by ty lidi trápati chtěl</i>	175
151.	<i>Jak se právo a do kterého času vykonati má</i>	175
152.	<i>O věnných právích panských</i>	175
153.	<i>O věnu zemanky</i>	176
154.	<i>Nález stálý a dokonalý, na kterémž by zboží věno bylo a to mocí odjato</i>	176
155.	<i>Co panně a co vdově odvěněno býti má</i>	176
156.	<i>Jak se věna opatrují</i>	176
157.	<i>List biskupa Pavla se dvanácti pány o svobodách a potvrzení krále Jiřího ..</i>	177
158.	<i>Kdož by chtěl, buď otec dceru neb bratr a strejc nedílný sestru nedílnou vdávajíc, jí případu statku nechati, jak to opatřiti má</i>	179

159. Jak manželé statků, kteréž by po manželkách svých vzali, jim zavésti nemají a nemohú	179
160. Po smrti muže jak věno, jestli svobodné, splaceno býti má	180
161. Jak se komorník při vymazování věna z desk zachovati má	181
162. Paní žádná, jsúc za mužem, bez uručení komorníkovi nemůž z desk vymazovati	181
163. O nápadích věnných	182
164. Lidé se táhnou na statky děditstvím, protož to se rozvážiti má, co a kdo dědic jest	182
165. Jak bratří sestrám věno obyčejné dáti mají	182
166. O žádání dílu na bratru	183
167. O věnu sestrám	183
168. Věno jednostejné po sestrách se dáti má	183
169. O pannách do kláštera daných	183
170. O bratřích nedílných	184
171. O bratřích dílných	184
172. Nález tento páni vůbec činiti ráčí	184
173. Otec syna, když vůle jeho není, nemůž odděliti	185
174. Bratr starší mladšímu statku utráceti nemá, ani mladší staršímu	185
175. Svobod rozum tento jest	186
176. Příklad za strejce neb ujce	186
177. O jednoštítých vládkách	186
178. O poručenství v kolika letech synu neb synom statku otcovského postoupeno býti má	187
179. Tuto o sirotcích, jak jich statkové opatření býti mají a jak po nich spadají	187
180. Spolků s sirotky žádný sobě vyprošovati nemá	188
181. Sirotkom let se přidávati můž	188
182. Sirotci, když bez poručenství zůstanou, kdo k nim právo má	188
183. O opatření statků a peněz sirotčích	189
184. Sirotci od pana hejtmana opatrováni býti mají	189
185. O prodaji statků sirotčích	190
186. O polehčení úřadu hejtmanského z strany sirotků	190
187. O umenšení outraty při púhoních, kteréž pan hejtman pro potřeby sirotčí činíval	191
188. Jak sirotci poručníky své kvitovati mají	191
189. O sirotčích letech	192
190. O poručenství, kterak se řídití má	192
191. Jak poručníci poručenství ohlásiti mají	193
192. Aby statek od rodu neodšel	193
193. Která by se děvečka sama vdala, o svůj statek přijde	194
194. O pankhartech	194
195. O stávkách	194

196.	<i>O sněmích obecních</i>	195
197.	<i>Jak na takové obecní sněmy obyvatelé jezdití mají</i>	195
198.	<i>O úřadu pana sudího vyžšího</i>	196
199.	<i>O úřadu pana podkomořího</i>	196
200.	<i>Přísaha hejtmana k úřadu</i>	196
201.	<i>Přísaha nejvyššího komorníka</i>	197
202.	<i>Přísaha nejvyššího sudího</i>	197
203.	<i>Přísaha nejvyššího hofrychtýře</i>	197
204.	<i>Přísaha podkomořího</i>	198
205.	<i>Přísaha nejvyššího písaře</i>	198
206.	<i>Přísaha komorníka menšího</i>	198
207.	<i>Přísaha sudího menšího</i>	199
208.	<i>Přísaha písaře menšího</i>	199
209.	<i>O odpovědníky, nepřátely a zhoubce zemské</i>	199
210.	<i>O služebnících panských dobrých lidech, kteříž by nepřátely honili</i>	200
211.	<i>O povalecích a zjevných psancích</i>	200
212.	<i>O těch, kdož na koho vyznají na mukách</i>	201
213.	<i>Při tažení zločinců na žádného ze jména tázáno se býti nemá</i>	201
214.	<i>Kněží z kapitoly olomútské o zločince poháníni býti nemají, než úředníci jejich</i>	202
215.	<i>O lidech služebných</i>	202
216.	<i>O páních a rytířstvu, kteříž po službách jezdí</i>	203
217.	<i>O vojnách ven z země</i>	203
218.	<i>Glejtové těmto nepomáhají</i>	203
219.	<i>O odpovědi k válce aneb když by jeden druhého nepřítelem býti chtěl</i>	204
220.	<i>Nález: kdo by úkladně byl jat, že není povinovat se stavěti</i>	204
221.	<i>O lotry a jiné zločince</i>	205
222.	<i>O silnice</i>	205
223.	<i>O mejta a jak každý pán mejtného svého zříditi má</i>	206
224.	<i>Kdo by co do mlejna vezl, z toho dávati mejta nemá</i>	206
225.	<i>Půhon a nález na to</i>	206
226.	<i>O mlynáře</i>	207
227.	<i>O cesty a silnice do lesů</i>	207
228.	<i>Cizozemci statků zde v zemi kupovati nemají</i>	208
229.	<i>O cizozemce a neobyvatele, kteříž v tomto Margrabství statky na penězích, na listech hlavních neb na klénotích vysuzují</i>	208
230.	<i>O prodání statků duchovním osobám</i>	209
231.	<i>O prodávání ryb v městech a v městečkách panských</i>	209
232.	<i>Žádný syn panského neb rytířského řádu statku žádnému dávati a zavazovati nemá, prvé než by jeho po otci v držení byl</i>	210
233.	<i>Žádný sirotka žádného, maje jej v moci své, v takovůž věc uvozovati, ani s ním smlouvy činiti nemá bez vědomí pana hejtmana a pánů soudců</i> .	210
234.	<i>Půhon a nález na to</i>	210

235. O ulouzení děveček sedlských	211
236. O ulouzení zdávané ženy	211
237. Čeled, kteráž by nedosloužíc pánu odešla, nemá od žádného držána a přechovávána býti	211
238. O zapovídání gruntu a při tom cesty, stezky i chodníky	212
239. O shony	212
240. O ščvaní s chrty	212
241. O myslivosti sedlské	212
242. Žádný na vína a na obilé půjčovati nemá	213
243. Ve vseh aby trhů a obilé překupování a jiných potřeb nebylo	213
244. O skupování peněz	214
245. O krčmy a vaření a piva ve vseh	214
246. O řemeslnících ve vseh	214
247. O hry ve vseh	214
248. O tocích vody	215
249. O močení konopí a lnu v tekutých vodách	215
250. Nález o močení konopí a lnu	215
251. O zboží špitálská	216
252. O židy a jich lichvy	216
253. Smlouvy mezi pány, rytířstvem a městy o některé artikule	218
254. Vejpověď královská mezi pány, rytířstvem a městy o některé artikule mimo první smlouvu nahoře psanú	221
255. Vejpověď nejjasnějšího knížete a pána, pana Ferdinanda [...] mezi stavy pan- ským, rytířským a městy Margrabství moravského, z čeho před právem zem- ským odpovídati mají neb nemají	223
256. Vejpověď téhož krále jeho milosti na ten artikul, kdež sobě páni a rytířstvo do měst stěžovali, že je města z některých příčin, když se který čeho v městě dopus- til, že je slibem k ruce své zavazovali	223
257. Vejpověď králem jeho milostí učiněná mezi stavy panským, prelátským, rytíř- ským z jedné a městským z strany druhé o berně	224
258. Druhá smlúva mezi týmiž pány, rytířstvem a městy, kteráž se stala o některé artikule dole psané	225
259. Smlouva mezi knězem biskupem jeho milostí a pány, preláty, rytířstvem a měs- ty, že biskupové olomútský z statků stolních ku právu zemskému pohánění býti nemají	228
Registrum aneb zpráva pro snadnější nalezení, kde a na kterém listu a o čem který artikul jest	231
Zkratky	240
Prameny a literatura	241
Rejstřík věcný	259
Rejstřík osobních jmen a zeměpisných názvů	279
Summary	291